

הלכות תפלה סימן קיא

ז' אומר אותה אחר (כט) שהחזיק (יא) בדרך. (ל) *ואין לאמר לא אלא-אמ-בן יש לו לילה (יג) (לא) פרסה, (לב) אכל פחות מפרסה לא יתום ב' ברוך. (ולכתחלה יאמר אותה בפרסה ראשונה) (ישי"ו והרי"ו). ואם שכח מלאמר, יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך, ובלבד שלא הגיע (לג) תוף פרסה הסמוכה לעיר שרוצה ללון בה, ומשם ואילך יאמר אותה בלא ברכה: ח' (לד) הנקנס לבית המדרש (לה) תפלה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שלא אכשל בדבר הלכה, וכו'. (לו) וביציאתו (לז) יאמר מודה אני לפניך ה' אלהי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש:

קיא דין סמיכת גאלה לתפלה, ובו ג' סעיפים:

א (א) צריך לקמח גאלה לתפלה, ולא יפסיק (ב) ביניהם (ג) אפלו באמן אחר גאל ישראל (ד) ולא

כ פרכות ל' ל טור
מ פרכות כ"ח

א פרכות ט' ב בית
יסקי יל"פ' הוטר

באר היטב

(יא) בדרך. ולא יאמר בתוך עבודה של עיר דהינו בתוך ע' אפה ושירים מן העיר. דעבורא דקמח דקמח דמי: (יג) פרסה. הוא ח' אלפים אפה, דמיל הוא אלפים אפה, ופרסה הוא ד' מילין. ואם הולך במקום סנה יש להתפלל ת"ה אפלו בסחות מפרסה, ט"ו וי"ב ע"ת: (יג) לבה"מ. כ"ל דה"ה במי שישב ללמד אפלו ביחידות ובקנט במי שהגיע להוראה. וי"ל נסחא א' קצרה כוללת הרבה וזו היא: ירי"מ יאירא

באר הלקה

שיאמרנה קדם שהאיר היום, בן נראה לעניות דעמי לכאונה: * ואין לאמר וכו'. עין במשנה ברורה השעם, והוא מהרא"ש. ולכאונה לפי זה, אפלו אם יש לו לפע פרסה בכה, אף שהוא נוסע מפרסה בדרך איה עיר, או שיוצא שאינה עיר קרובה בעד דרך נסיעתו בתוך פרסה⁽³⁸⁾, גס-בן לא יאמר תפלת הדרך בחתימה, דהא ליכא מקום ספגתא; ואפשר ולא פטרו רק אם כל דרך נסיעתו היה פחות מפרסה. ומה שאמר אחר-כך: ובלבד שלא הגיע וכו', שאני תם דמה שהלך כבר ליכא לאצטרופי לחיבו על-ידי זה, ומה שישע למחר נסיעה אחרתא היא, מה שאין בן בענינו, וצריך עיון:

אף-על-פירבן מטר לומר תפלת הדרך⁽³⁷⁾, דקמח ראשונים סוברים דתפלת הדרך אין צריכה שתהיה סמוכה לתפלה, עין בטור ובית-יוסף. (לג) נהגין לטל רשות מהגדולים ומתקרכים פשהולכים בדרך⁽³⁸⁾; ויש סמך מפה שאמרו חז"ל: נמליכן בסנהדרין, ופרש רש"י, נטלו רשות קדי שיתפללו עליהם. וינגס ככ"ט וצא ככ"ט, ונהני (לג) בשחרית בגין-החמה ובערבית תחלת השקיעה, דשמא יפל באחת הפתחים⁽³⁹⁾, ועל-כן (לג) כשהוא סמוך לעירו שהוא יודע

להזהר שם מהפחיתים, יכול לילה שם בלילה אם אינו הולך יחיד, שאין לחש למוזיקים: ז' (כט) שהחזיק בדרך. רוצה לומר, (לד) שלא יאמרנה כשעדין הוא בתוך העיר שדר בה⁽⁴⁰⁾ אף שמכין עצמו לצאת לדרך. (לה) ועבורה של עיר, דהינו שבעים אפה ומעט יותר סמוך לעירו⁽⁴¹⁾ לאחר שכבר כלו כל הבתיים⁽⁴²⁾, הרי הוא בתוך העיר, משעה שגמר בלבו והכין עצמו לצאת; אבל האליה רבה והפריימגרים ושאר אחרונים חולקין על זה והסכימו דלכתחלה יש לזהר שלא לעשות כן, אף בדיעבד יש לסמוך על דבריו. וכל זה בתחלת יציאתו מביטו, (לו) אבל כשהוא לן בדרך, יוכל לומר תפלת הדרך בבקר כשמוכין עצמו לצאת אפלו כשהוא עדין בעיר, דכבר החזיק בדרך. ועין לקמן בסימן רל לענין מה שמתפלל בשיוצא מן הכרך, ובמשנה ברורה⁽⁴³⁾: (ל) ואין לאמר וכו'. שפחות מפרסה בקרוב לעיר אינו מקום סנה מן הסתם⁽⁴⁴⁾, אם לא שמתוך לן באותו מקום שהוא מקום סנה, או יש לברך תפלת הדרך בכל גוני⁽⁴⁵⁾. ואין חלוק בין הולך בספינה להולך בפישה [א"ר]. ולפי זה, גם הנוסע על מסלת הברזל יש לו לברך תפלת הדרך⁽⁴⁶⁾ אפלו אם נוסע רק פרסה, ולפי זה יש לזהר לכתחלה תכף כשמתחיל לנסע לברך ברפת תפלת הדרך, וכמו שכתב הנ"מ בסמוך דלכתחלה יזהר תוף פרסה ראשונה, ובדיעבד יברך עד לבסוף, כל זמן שיש לו עדין פרסה אחת לפע על המסלה: (לא) פרסה. היא שמונת אלפים אפה, דמיל הוא אלפים אפה, ופרסה הוא ארבעה מילין: (לב) אכל פחות וכו'. ומפני זה (לו) כשאמר בא מן הדרך בתוך פרסה, מנהג העולם שלא לתן לו שלום, דאין זה מקרי בא מן הדרך, דהא אין אומר תפלת הדרך: (לג) תוף פרסה⁽⁴⁷⁾. ואפלו אם בדעתו לפע עוד אחר-כך כמה פרסאות מעיר זו, הוא נסיעה בפני עצמה, ונתקמא הוא על-כל-פנים פחות מפרסה וליכא סנה: ח' (לד) הנקנס לבית המדרש. (לה) תפלה יהי רצון מלפניך. ואין בה חתימה. אחר-כך: "כי ה' וימן חקמה, מפיו דעת ותבונה", גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: (לה) תפלה יהי רצון מלפניך. ואין בה חתימה. כתב ט"ו, דהוא הדין מי שישב ללמד ביחידות⁽⁴⁸⁾, ובפרט אם הגיע להוראה, צריך להתפלל שלא יטעה בלמוד ובהוראה לומר על קמח טהור ועל אסור מטר, וטוב לומר נסח אחר קצר כולל הרבה, וזהו: "יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתאיר עיני במאור תורתך ותעילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני אסור וטהור הן בדיני ממונות, הן בהוראה הן בלמוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. ומה ששיגיחי כבר העמידני על האמת, ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד. כי ה' וימן חקמה, מפיו דעת ותבונה". וכשהוא לומר בתפלה צריך לבקש גס-בן שלא ישמח בתקלתו⁽⁴⁹⁾ ולא ישמחו בתקלתו, וכדאיתא בגמרא: (לו) וביציאתו וכו'. כתב הרמב"ם בפרוש המשנה: ואלה שפתי תפלות, חובה⁽⁴⁴⁾; ויש לו להתפלל וישב או עומד, כמו שז"ת לן, ולא יחזר פניו למזרח ולא למערב ולא יעשה השתחויה וכו', עין שם, וקביאו האליה רבה ושאר אחרונים: (לז) יאמר מודה וכו'. והוא הדין העוסק בתורה ביחידות כל היום, צריך לומר כן בכל ערב אחר גמר למדו⁽⁴²⁾ [מ"א]: א (א) צריך לקמח. אבל (ב) במוסף ומנחה מטר לומר פסוקים קדם⁽⁴¹⁾ "ה' שפתי תפתח" אבל לא אחר-כך, דפסוק זה מכלל תפלה הוא⁽⁴³⁾, דהא מהאי טעמא נובל לומר אותו בין גאלה לתפלה, מפני דבינן דקבעוהו רבנן בתפלה יש לו דין תפלה, אס-בן אין להפסיק בינו לתפלת שמונה-עשרה⁽⁴⁾; ואפלו (ג) בשהיה בעלמא⁽⁴⁾ יותר מכדי דבור יש לזהר לכתחלה⁽⁴⁾ [נבדי דבור] הוא קדי שאלת תלמיד לרבי⁽⁴⁾; (ג) אפלו באמן וכו'. והוא הדין דקדיש וקדשה אין לענות⁽⁴⁾, ובדלעיל בסימן סו סעיף טו⁽⁴⁾; ונקט אמן משום דשם סלק ענגא של הברכות קריאת שמע, והנה אמינא דיכול לענות אמן אפלו אחר עצמו, ובדלקמן בסימן רטו סעיף א, קא משמע לן דאסור משום הפסק, ואפלו אחר הש"ץ לא יענה: (ד) ולא בשום פסוק, ואפלו (ג) בערבית קדם תפלת שמונה-עשרה⁽⁴⁰⁾ גס-בן יש

שער הציון

(לג) צטרת-זקנים ובאר היטב: (לג) פריימגרים: (לג) מגן-אברהם: (לד) אחרונים: (לג) מגן-אברהם: (לו) אליה רבה פריימגרים: (לו) מחצית-השקל: (לג) הובא במגן-אברהם: (לג) מגן-אברהם: (לג) פריימגרים בסימן סו סעיף קטן יג: (ג) אחרונים:

הלכות תפלה סימן קיא קיב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ז]

גם כן יש לנהר כנה"ג.

11) ופסקי 'ברוך ה' וגו' ויראו עיננו' וגו', שנהגים לומר ברוך לארץ קודם שמונה עשרה, כתב לקמן (סי' רלו ס"ק ו) שאינם הפסק, שכיון שתיקנו לאומרם, הרי הוא כגאולה אריכתא.

וכן מה שאומרים בשבת 'ישמרו בני ישראל את השבת' וגו' [כדלקמן סי' רסז ס"ק ט], ביאר הטור (שם) שאינו הפסק, כיון שהטעם שאומרים אותו הוא כדי לומר שאם ישמרו שבת אינם צריכים שמירה, והוא גם כן מעין הגאולה, שאם ישמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים. וכן הפוסקים שמוסיפים ביום טוב, בראש השנה וביום כיפור, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תקפ"ב ס"ק א) שאינם הפסק, שנחשב כגאולה אריכתא. וראה מה שכתבנו לקמן סי' רסז שם.

ובימים שמוסיפים בתפילת שמונה עשרה מעין המאורע, כגון ט"ל ומטר' יעלה ויבוא', מבואר לקמן (סי' קיז ס"ק ג ובשו"ע סי' רלו ס"ב ובמשנ"ב שם ס"ק ז וסי' תכ"ב ס"ק א) שמוותר להכריז על כך קודם שמונה עשרה של ערבית ואינו נחשב להפסק, שכיון שתפילת ערבית רשות לא החמירו בזה, מה שאין כן בתפילת שחרית שנחשב להפסק.

ואם התחיל לומר בערבית 'כי שם ה' אקרא', כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ג הע' נט) שמשתבר שיגמור, אך בשחרית יפסק, ובשו"ת חלקת יעקב (אוי"ח סי' קא) כתב שאף בערבית יפסק.

[משנ"ב ס"ק ו]

היגו אחר התפלה ולא אחר עצימה"ג.

12) מנהג נוסף הובא בחתן סופר (ח"ב שער התפילה סוף סי' ו) שהשי"ץ שייים בלחש ברכת גאל ישראל שלא יצטרכו לענות אמן, ודעת הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה נב) שזה מנהג יפה. והוסיף (דעת נוטה עמ' ש), שכמדומה שכן נהגו אצל החזו"א. וכן כתב בספר דרכי חיים ושלום (מנהגי מונקאשט, אות קמד).

ודעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ז סי"ח), שייסיים השי"ץ בקול. והוסיף (דבר הלכה שם אות כח), שמוזה שלא הזכירו האחרונים עיצה זו שייסיים השי"ץ בלחש, משמע שאין נכון לעשות כן, וכן הורה הגר"ש וואנר (קובץ מבית לוי ח"ו עמ' כד הע' ו) שאין זה כבוד הברכה לומר 'ברוך אתה ה' בקול רם ולסיים גאל ישראל' בלחש, ולא היה נח לרבנותו וגדולתו ישראל שיעשו כך. וכן כתב בספר אמת ליעקב (הגר"י קמנצקי סי' הע' 93).

[משנ"ב ס"ק ז]

פין דיום זה הוי בשאר ימים יום צרה"ג.

13) וטעם זה הוא טעם נוסף לטעם שכתב הרמ"א שיום טוב הוא יום דין. וההבדל בדין בין הטעמים, כתב התהלה לרד" (סי' ד) הוא ביום טוב שחל בשבת, שלפי הטעם של הרמ"א צריך לסמוך גאולה לתפילה, ולפי הטעם של המשנ"ב אין צריך לסמוך. ועוד הברל ביניהם כתב השיח הלכה (אות ו), לענין שמיני עצרת או שביעי של פסח שאינם ימי דין.

[משנ"ב ס"ק ט]

דמטר לענות אמן זהא שמה נכא וקדשה וקרבנה"ג.

14) ולעיל (סי' סו ס"ק ג) כתב כן בשם הא"ר ודרך החיים, ומבואר בדבריו (שם) שהוא הדין שיכול להפסיק לתיבת 'מודים', אלא שהסתפק התהלה לרד" (סי' ה) אם דינו או כבין הפרקים או כאמצע הפרק, והגר"ח קניבסקי כתב (אשי ישראל בסוף הספר

תשובה נה) שלכאורה דינו כבין הפרקים, וצ"ע.

[ביה"ל ד"ה טובו להחמיר]

ועין בחיושי ר' עקיבא איגר שמשפסק לענין שבת"ג.

15) ובגליון השו"ע כתב הרע"א בפשוטו, שבשבת יתפלל בציבור, ולא יסמוך גאולה לתפילה. נראה בשו"ע השלם שהביא מרע"א בכת"י שנשאר למעשה בצ"ע.

[משנ"ב ס"ק י]

דפסקי זה הוא שי"ף לתפלה וכן"ג"ג¹⁶ וכו', אינו רשאי להפסיק לאחר שהתפלל בלחש"ג¹⁷ וכו', אכל לדבר הרשות נראה דלא"ג.

16) ובברכת מעין שבע בליל שבת, כתב האי"א (בוטשאטש, סי' רסח) שאין השי"ץ צריך לומר בתחילתה 'ה' שפתי תפתח'.

17) וגם לאחר שסיים חזרת השי"ץ, כתב לקמן (סי' קכ"ג ס"ק יח) שאסור לשי"ץ לדבר שלא מעניני התפילה עד לאחר קדיש התקבל שמוסב על התפילה.

18) וגם אם רוצה ללמוד, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קסב) שאין להתיר אלא תפילות, כגון אם חסר מ'פסקי דומרה' יכול אז להשלימם, וכן משמע בשו"ע הרב (סי"ג) שכתב שמוותר להפסיק רק בעניני תפילה וצרכיה. וכן לומר תהלים, כתב הגר"ח קניבסקי (שם תשובה קפ) שמוותר, משום שגם זה בכלל תפילה, והוסיף (שם תשובה קצב) שגם ליחיד שסיים תפילת לחש וממתין לחזרת השי"ץ, אין להתיר לו לומר אלא תפילה. וראה לקמן (סי' קכ"ב ס"ק ד) שכתבנו שיש המתירים ללמוד לאחר שסיים את תפילתו אף קודם שפסע, ולכאורה כל שכן כאן.

[ביה"ל ד"ה חזרו]

ואם החסיר 'השכיבנו' יוצא בכרפת אמת ואמנה"ג.

19) שנחשב שסומך גאולה לתפילה, אולם כיון שלא אמר ברכת 'השכיבנו', כתבו בשו"ת אגרות משה (אוי"ח ח"א סי' פט) והגרש"ז אויערבך (מאור השבת ח"ב עמ' תקפט) שעליו לומר ברכה זו לאחר התפילה, אך בשו"ת מנחת יצחק (ח"ח סי' טז) לא הכריע בדבר, וכתב בשם הגאון מטשעבין שטוב שישמע ברכה זו מאחר.

[משנ"ב ס"ק יא]

קורא קריאת שמע"ג²⁰. רוצה לומר, עם ברכות"ג²¹. וכל זה בשחרית"ג²² וכו', ואתר"ב קורא קריאת שמע"ג.

20) ושי"ץ הקבוע לציבור שנכנס לבית הכנסת אחרי תפילת לחש, ואין לציבור מי שיהיה שי"ץ, והוא לא קרא עדיין קריאת שמע וברכותיה ולא התפלל שמונה עשרה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קכ"ד) ש"ב ד"ה שליח צבור) שיכול להתפלל את חזרת השי"ץ, אף על פי שאינו סומך גאולה לתפילה.

21) אמנם אם כבר קרא קריאת שמע קודם התפילה [כגון שראה שעומד לציבור זמן קריאת שמע], ולאחר מכן בשעת התפילה משער שאם ידלג על קריאת שמע יספיק להתפלל בציבור, כתב האפקי מגינים (סי' ס ביאורים ס"ק ב) וכן הורה הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה סי' נב אות ד) שמשתבר שידלג על קריאת שמע בשביל תפילה בציבור, ויאמר רק ברכות קריאת שמע ויסמוך גאולה לתפילה, וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ז תשובה כו).

מאידך, דעת הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה קריאת שמע עמוד ריג) שגם באופן זה לא ידלג על קריאת שמע. וראה מה שכתבנו לעיל סי' ס ס"ק ד וסי' עא ס"ק ד.

22) ומי שהגיע להתנימת ברכת 'גאל ישראל' כשהציבור עומד להתחיל

הלכות תפלה סימן קיא קיב

באר הגולה קמ

ג מכות ט' ד כתי
הר"ר אפרים ק"י
ה הרשב"א

בשום פסוק, צוין מה שפתי (ב) תפסת: הגה ויש אומרים שפטר לענות (ג) (ה) אמן על צאל ישראל (ו) וכן נהגין (טו). ויש אומרים, הא דצריך לסמך גאלה לתפלה הינו בןקא בחל או ביום טוב [*] אבל בשבת אין צריך (פרוש) וטעמא דבעינן למסמך גאלה לתפלה, דכתיב וענף ה' ביום צרה וספר לה יהיו לציון אמרי פי וגו' וגאלי, (ז) ושבת (ח) לאו זמן צרה. ולעניות דעתי נראה דמה שאין בן ביום טוב הוא משום שהם זמי הדין, דהתנן במשנה ב פרק קמא דראש השנה בפסח על התבואה (כו') (הגהות אשרי"י פ"ק דברכות וכלו בלכות שבת ומהר"ל הל' י"ט). *וטוב להתמיד, אם לא במקום (ט) שצריך לכך (טו): **ב** יתחנן כשמתחיל שמונה עשרה בקול רם (י) *חזור ואומר ה' שפתי (ג) תפסת ופי נגיד וגו': **ג** האם עד שלא קרא קריאת שמע מצא צבור מתפללין, לא יתפלל עמהם, אלא (יא) קורא קריאת שמע ואחר כך יתפלל, ומסמך גאלה לתפלה (ז) צדיף:

קיב שלא להפסיק לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות, ובו ב' סעיפים:

א (א) אל ישאל אדם צרכיו בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות. ונדקא צרכי יחיד, באבל צרכי צבור (ב) שרי: **ב** אין לומר פיוטים ולא קרוכין (פרוש, קרוכין ליוצר) ויש אומרים שהוא ראשי תבות 'קול רנה וישועה בבאלי צדיקים' בתפלה: הגה (ג) ויש מתירין הואיל וצרכי רבים הם (הרא"ש והתוס' והר"י והר"ן ריש פ' בתרא ד"ה והגהות מיימוני פ"ו טו"ו) וכן נהגים בכל מקום (ב) (ד) לאמרם:

א בכות ל"ד
ב תוספות ורא"ש
ג ר"ח ורבו שפתח

שערי תשובה

[*] אבל בשבת א"צ כו'. עין בשגמתי אריה שהצריך והעלה דעת הכ"י שצריך לסמך גאלה לתפלה אף בשבת ע"ש. ויפ"ו אין להקל בהנהג ענינים שכתבתי בסיומן טו סי"ח כ"ש הש"צ ע"ש:

אבל בערבית אינו כן, אלא יתפלל עמהם ואח"כ קורא ק"ש כמ"ש בסיומן רלו סעיף ג ע"ש: **א** מגן בעדי אין לאמרם לא קדם התפלה ולא אח"כ בשום אופן ע"ש:

באר הלכה

* טוב להתמיד אם לא במקום שצריך לקח. עין במשנה ברורה שפתמתי להקל לענין ענינת אמן והא שמה רבא וכי'. ואף דהשערי תשובה כתב דלפי מה דמסיק השאגת אריה להלכה דעדת הבית יוסף דאין להקל לענין סמיכת גאלה לתפלה בין שבת לחל, אם יבין תו אין להקל בזה, מפל מקום נראה לעניות דעתי דאין להתמיד בזה. אחרי דאפילו בחל יש מקלין בעצנת אלו בין גאלה לתפלה [עין בספר אבן העזר]. ויש לסמך על כל פנים על זה לענין שבת, וכן פסק בדרך החיים. ועין בחדושי ר' עקיבא אינו שמתספק לענין שבת[*], אם מצא צבור שקרא קריאת שמע ועומרין להתפלל, אם מטר להתחיל להתפלל עמהם. ולפלא קצת שלא הביא שהלשם תמידות והאלהי דבה כתבו בפרוש להקל בזה ע"פ דברי הרמב"ם, ומשמע מזה שהוא סבורא לה דאפילו דברי הרמב"ם אפשר דמסיכת גאלה לתפלה דשבת שחירת חמירא מערבית לחל, ולפי מאי דמסיק השאגת אריה להלכה דעדת הבית יוסף, נראה אין להקל בזה זה, ודברי השערי תשובה אמת ונכחי לענין זה וגם אין הטננה להקל בזה: * חזון ואומר וכי'. עין במשנה ברורה. ויש לעין, אם הדין שכתב לומר ה' שפתי תפסת, אם זה מקרי חסרון בעצם התפלה כיון דקבעוהו רבנן בתפלה או לא. ואין להביא ראיה במקום דכתבו האחרונים שיאמר התנן בלחש, אם יבין השומעים חסר להם זה הפסוק ואפילו הכי יוצאין ידי התפלה; שאני הכא דלא שך נהייה כלל זה הפסוק דאורינא שפתי תפסת וגו', כיון שאינם מתפללים בעצמן, מה שאין בן בעלמא. ויחזר סתמברא דלא אמרו "בתפלה אריכתא ובענין נק לענין שלא יתה הפסוק בין גאלה לתפלה, אבל לא בתפלה ממש עד שיצטרף לחזר כשבייל זה; פדע, והא אמרנן גמי לענין "השכיבנו" כגאלה אריכתא דמיא, ואפילו הכי נקמא לן דברכות אין מעכבות זו את זו, ואם החסיר "השכיבנו" יוצא בכרפת "אמת ואמונה" (י"ג) כדברכות ט' ע"א, ואם בן על כרחיך דלא נאמר נק לענין דלא הוי הפסוק בין גאלה לתפלה, והכי נמי לענינו:

באר היטב

(ב) תפסת. אבל במוסף ובמנחה מטר לומר פסוקים קדם ה' שפתי תפסת אבל לא אח"כ. דפסוק זה מכלל התפלה הוא, ל"ח מ"א ואמר המגיד א"כ לא יפה עושים העולם שאומרים פסוק כי שם ה' אקרא אחר פסוק (ה' שפתי תפסת): (ג) אמן. אבל לקדשי ולקדושה אינו מפסיק במש"ס סי"ו ס"ט: (ג) תפסת. ר"ל בלחש: (ז) צדיף. (ב) לאמרם. כתב הארי"ו ו"ל בסוף שער י"ג מדות, דפסוקים ואפה

משנה ברורה

לזהר בנה"ח: (ה) אמן. אבל לאמן והא שמה רבא וקדושה אינו מפסיק, דאמן ש"ך לכרכה ולא הוי הפסק, מה שאין בן באלו: (ו) וכן נהגין. הינו אחר התנן ולא אחר עצמא[*]. ועין לעיל בסיומן טו בהג"ה ובמשנה ברורה שם: (ז) ושבת וכי'. ויום טוב, כיון דיום זה הוי בשאר ימים יום צרה[*], ש"ך בה גס"פן הפסוק ד"ענף ה' וגו' אחר הפסוק "יהיו לציון" דמנ"ה בגאלה: (ח) לאו זמן צרה. והבית יוסף חולק על זה וסבירא לה דהוא קרא סמך בעלמא, ועקר סמיכת גאלה לתפלה הוא מדברי חכמים שדמו י"ח ברכות אחר ברכת גאלה לאוקבו של מלך שבא ודפס על פתח המלך וצא המלך לקראתו, ואם רואהו המלך שהפליג והלך לו, אף הוא מפליג ושוב אינו מתקרב אליו כשחזור ודופק, כן הוא במפסיק בין גאלה לתפלה; ועל"פן כתב רמ"א "וטוב להתמיד": (ט) שצריך לקח. הינו דמטר לענות אמן והא שמה רבא וקדושה וברכות[*] בין גאלה לתפלה דשבת אף בשחרית, כן כתבו האלהי רבה ופרי מגדים ושלמי צבור, ועין בבאר הלכה: **ב** (י) חזור וכי'. דפסוק זה הוא ש"ך לתפלה וכנ"ל[*], וטוב שיאמרנו בלחש, אבל שאר פסוקים אין צריך לומר, ואם צעה לומר ושא. כתב בפרי מגדים, דהשליח צבור אינו ישרא להפסיק לאחר שהתפלל בלחש[*] רק לדבר מענה, כגון לענות אמן והא שמה רבא וכדומה, אבל לדבר הרשות נראה דלא[*]: **ג** (יא) קורא קריאת שמע[*]. רוצה לומר, עם ברכותיה[*]. וכל זה בשחרית[*], (כ) אבל בערבית יתפלל עמהם ואחר כך קורא קריאת שמע[*], כמו שכתוב בסיומן רלו סעיף ג, עין שם:

א אל ישאל וכי'. דשלש ראשונות למה הן דומין, לעבד שמוסר שכתב לפני רבו, והאמצעי, לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות, לעבד שקבל פרס מרבו, שמשבחו והולף לו[*]; ולפי שהראשונות הן מסדר השבח, ועל"פן אין ראוי לשאל בהן צרכיו, והוא הדין אחרונים: **(ב)** שרי. שנה (ב) הוא גס"פן מעין השבח וכבוד לרב, שרבים צריכים לו[*]; **ב** (ג) ויש מתירין וכי'. (ג) ובתשובת דב"ז חלק ג סימן תקלב האריך גס"פן להתיר (וכתב ש"ש בידו קצת שאלות ששאל אחד מן הראשונים משמים על ידי התבודדות והתפלות והזקנת שמות, והיו משיבין לו על שאלותיו, ושאל על זה גס"פן והשיבו לו שמתר), ועין שם שהזהיר מאד לקבלי לשנות המנהג[*]. ועין בב"ח סימן סח שהאריך בזה וכן בשו"ת חות יואיר סימן רלח ש"ש לומר הפיוטים ואין לשנות: **(ד)** לאמרם. עין פרי חדש שהזהיר מאד שלא לעבד על ידם זמן קריאת שמע[*] ותפלה, ואין להתענות על ידם עד אחר תפלתו, עין שם. (ג) ואם הוא רואה שהצבור יעברו זמן קריאת שמע על ידי אריכתם, לא ימתין עליהם, אלא כיון שמתחיל שליח צבור ב"וצר אור" הוא יתחיל לעצמו בלחש להתפלל כסדר עד אחר ה' אלהיכם אמת, ושם ימתין בשתיקה ולא ידבר אפילו בדברי תורה, עד שיגיע שליח צבור לאותו מקום ויתפלל עמו כסדר:

שער הצינור

(ד) אחרונים: (ה) אחרונים: (ב) טור: (ג) מגן אבירים: (ג) טור לעיל בסיומן סח בשם הרמ"ה ע"ש, אלא שדעתו שם שיאמר עד "העונה לעמו ישראל כעת שנתם אל"הי ושם ישקא על הש"ך, ולא העתקתי בן משום דלפעמים צריך לשהות כדי לגמור את בלה, ויש דעות בין הפוסקים (עין בב"ח סי"ה) דאפילו בלא אגס חזון לראש, והרמ"ה אפשר דלא סבר כן, לקח כתבנו שיאמר עד "ווציב וכו'". ועין לעיל בסוף סימן טו בהג"ה שכתב כעין זה:

מילואים הלכות תפילה סימן קי המשך מעמוד קודם

וכתב לעיל (סי' מז ס"ק יא) שיש אומרים שלברכה קצרה אי אפשר להסמיך ברכה אחרת. [וראה בהגהות חתם סופר שלא מועיל להסמיכה לברכה הראשונה שלפני האכילה, כיון שהאכילה נחשבת הפסק, אך דעת המשגיב לקמן (סי' רט ס"ק ח) שאכילה אינה הפסק]. ואף שגם ברכת בורא נפשות אינה חותמת בברוך, צריך לומר שהטעם שאי אפשר להסמיך לברכה שאינה חותמת בברוך הוא משום שהכל נראה כברכה אחת, אבל 'בורא נפשות' כיון שמיסים בה 'ברוך חי העולמים', שוב אין זה נראה כברכה אחת (שיח הלכה אות טו).

[שעה"צ ס"ק כח]

מגן אבקהם ואלהי רבך ושא"א, דלא כט"ו²⁵¹].

(25) אמנם במשגיב להלן (סי' קט) כתב שבדיעבד יש לסמוך על הט"ו.

[משגיב ס"ק כח]

כגון ש'איכל או ישתה דבר ויברך ברכה אחרונה²⁶].

(26) ומשמע שלא מועיל להסמיכה לברכה ראשונה שלפני האוכל, כיון שברכה ראשונה נחשבת לברכה קצרה [כיון שאינה חותמת בברוך].

הלכות תפילה סימן קיא

המשך מעמוד 278

ואם טעה באמצע התפילה בדבר שמחמתו צריך לחזור לראש התפילה, כתב לקמן (סי' קיד ס"ק כא) שאין צריך לומר שנית "ה' שפתי" וגו', כיון שעדיין לא הסתלק מהתפילה. אך אם כבר סיים את התפילה, כתבו בשו"ת אגרות משה (איו"ח ח"ה סי' כד אות ח) והגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה קסט) שצריך לומר שנית "ה' שפתי" וגו', מאידך, השערי תשובה (סי' תכב ס"ק ד) כתב שגם באופן זה אין צריך לומר שנית "ה' שפתי" וגו'.

(4) ולכן אם התחיל לומר "ה' שפתי" וגו', כתב לעיל (סי' סו ס"ק לה) שלא יענה אמן על ברכת 'גאל ישראל' ששומע מהשי"ן, ואפילו לדעת הרמ"א (כאן, ושם סי' ז) הסובר שקודם שהתחיל "ה' שפתי" וגו' מותר לענות אמן.

[משגיב ס"ק ב]

ואפילו בשהיה בעלמא⁶ יתיר מקדי דבור יש לנהר לכתתלה⁶ וכו', כדי שאילת תלמיד לרב⁷].

(5) וגם להרהר בדברי תורה, כתב האדר"ת (עובר אורח) בשם ספר אדני פו, שאסור בין גאולה לתפילה.

(6) והשלש פסיעות שפוסעים קודם תפילת שמונה עשרה [כמו שכתב השו"ע לעיל סי' צה ס"א], כתב התהלה לדוד (סי' א) שאינן נחשבות להפסק, כיון שהן לצורך התפילה, והקצושי"ע (סי' יח ס"ב) כתב שאת השלש פסיעות לאחריו יעשה לפני שמיסים את ברכת גאל ישראל, ולאחר שסיים את הברכה יחזור לפניו שלש פסיעות.

(7) בשיעור תוך כדי דיבור, כתב לקמן (סי' קכד ס"ק לד) שיש אומרים שהוא בכדי שיאמר שלש תיבות ויש אומרים שהוא בכדי אמירת ארבע תיבות, ולהלכה כתב (סי' תפו ס"ק ד ובשעה"צ שם ס"ק ג, וכן בסו"ר ס"ק יב ובשעה"צ שם ס"ק י ובסו"ת תקפ"ב ס"ק ז) ששיעורו שלש תיבות, ולקמן (סי' רסו ס"ק ט) כתב ששיעורו ארבע תיבות. והורה הגרי"ח קניבסקי (שער העין תשובה לג) שהעיקר הוא ששיעורו שלש תיבות, מאחר שכן סתם המשגיב בשני מקומות ומאחר שבשעה"צ (סי' תפו שם) תמה על הפמ"ג שכתב ששיעורו ארבע תיבות, והביא שכן פסק הרמב"ם וכן דעת רוב האחרונים ששיעורו שלש תיבות. ומה שכתב לקמן (סי' רסו ס"ק ט) ששיעורו ארבע תיבות, ביאר השיח הלכה (ח"ב סי' קיח אות ג) ששם מדובר לענין מי ששכח בשבת ואמר 'שומר עמו ישראל לעד' במקום 'הפורש סוכת שלום', שהדין הוא שגם אם לא יתקן דיבורו מ"מ יצא ידי חובה, ואם כן אינו מפסיד שום דבר גם אם מתקן תוך כדי שיעור אמירת ארבע תיבות, ואדרבה מרויח שתיקן דיבורו לפי הדעות שהשיעור הוא בכדי אמירת ארבע תיבות.

[משגיב ס"ק ג]

דקדיש וקדיש אין לענות⁸, וכדלעיל בסימן סו סעיף ט'⁹.

(8) ולשתוק ולשמוע קדיש וקדושה, כתב התהלה לדוד (סי' א)

[משגיב ס"ק לה]

מי שישב ללמוד ביחידות³⁹ וכו', שלא ישמח בתקלתם⁴⁰.

(39) וגם אם אינו יודע ללמוד בעצמו רק שומע מאחר שלומד, כתב האורח נאמן (סי' לב) שיש לומר תפילה זו, שמימי נקרא מיושבי בית המדרש.

(40) והעיר הגרי"ש אלישיב (שיעורי מרן הגרי"ש אלישיב ברכות כח, ב), שרואים כאן את העומק בדקדוק המידות, עד כדי כך שאפילו גדולים כרבי נחוניא חששו שישכחו בזה, וצריך כל אחד להתפלל ולחוש לעצמו שלא תהיה לו נגיעה במכשול זה.

[משגיב ס"ק לו]

ואלה שפתי תפלות חובה⁴¹].

(41) וגם בשבת, כתב הגרי"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמי' עח) שיש לאומרה.

[משגיב ס"ק לז]

צריך לומר בן בקל ערב אחר גמר למווד⁴²].

(42) וכשמפסיק מלימודו במשך היום על מנת לחזור ללמוד לאחר מכן, כתבו האורח נאמן (סי' לה) והגרי"ח קניבסקי (דולה ומשקה עמי' עז) שאין צריך לאומרה אלא בסוף היום, לאחר גמר הלימוד. אך אם אינו לומד כל היום, כתב הכף החיים (סי' ט) שיאמר אותה אחרי שיסיים את לימודו היום, וגם אם יחזור אחר כך ללמוד, כתב הגרי"ח קניבסקי (שם עמי' עח) שמימי את התפילה שלפני הלימוד אין צריך לומר שנית.

סימן קיא

דין סמיכת גאולה לתפילה

[משגיב ס"ק א]

מִתְרָ לומר פסוקים קדם¹ 'ה' שפתי תפתח² וכו', דפסוק זה מקבל תפילה הוא³ וכו', אין להפסיק בינו לתפילה שמונה עשרה⁴].

(1) ונהגו בזה כמו שכתב הטור (כאן) בשם יש אומרים, שקודם מנחה ומוסף אומרים את הפסוק 'כי שם ה' אקרא'.

(2) וכן אם טעה בתפילת שחרית או ערבית בדבר שמחמתו צריך לחזור ולהתפלל שנית וכבר סיים את תפילתו, ועליו לומר שנית "ה' שפתי" וגו' וכדלהלן, כתב הגרי"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ג הי' נט) שיכול לומר גם "כי שם ה' אקרא'.

(3) ובטעם הדבר כתב הלבוש (ס"א), שאומרים פסוק זה מפני שבו אנו מתפללים שיפתח ה' יתברך את שפתינו כדי שנוכל להגיד תהילותיו כבודו, ולכן הוא כחלק מהתפילה.

מילואים

הלכות תפילה סימן קי קיא

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק ד]

וְאֶפְלוּ בְעֶרְבִית קָדָם תְּפִלַּת שְׁמוֹנֵה־עֶשְׂרֵה⁽¹⁰⁾.

10) וכמו שהתבאר בשו"ע לקמן (סי' רלו ס"ב ובמשנ"ב שם ס"ק ד) שגם בערבית מצוה לסמוך גאולה לתפילה, והוסיף בשע"צ שם (ס"ק ב) שאמרו חז"ל (ברכות ט, ב) איזהו בן עולם הבא זה הסומך גאולה של ערבית לתפילת ערבית, וברכת השכיבנו, כתב במשנ"ב שם (ס"ק ג) מבואר בגמרא שם שאינה הפסק, כיון שהיא כגאולה אריכותא.

שמות, מאידך, השערי תשובה (סי' סו ס"ק יג) כתב לאסור, אמנם מקור דברי השערי תשובה הוא בשו"ת בית יעקב (סי' טז), ושם כתב ששותק ושומע, וכנראה נפלה טעות סופר בשערי תשובה (שיח הלכה אות ד).

9) ולכן אם עדיין לא שמע ברכו וקדושה, התבאר שם (במשנ"ב ס"ק נב) שימתין בשירה חדשה, ובדיעבד כל שלא אמר 'ברוך אתה ה' של סיום הברכה, יכול לענות, ואחר כך יחזור לשירה חדשה או על כל פנים ליצור ישראל, שהוא תחילת הענין.

הלכות תפילה סימן קיא קיב

המשך מעמוד קמ

2) ומטעם זה, כתב הבי"י שאומרים 'עלה ויבוא' וכתוב' ויבספר חיים', בשלש האחרונות, ויזכרו לחיים, וימי כמוך' בשלש הראשונות בעשרת ימי תשובה, שכל זה נכלל בצרכי הציבור.

וכן בראש השנה יום כיפור, כתב הערוך השלחן (ס"א) שמתעם זה אומרים בברכה השלישית 'ובכן תן פחדך' וכו'.

[משנ"ב ס"ק ג]

שְׁהִיָּהִיר קָאֵד לְכָלֵי לְשִׁנוֹת הַמְּנַהֲגִים⁽³⁾.

3) ובמקום שנהגו לאומרים, כתב הרמ"א לעיל (סי' סח ס"א) שאין לאדם לפרוש מן הציבור, ובספר קב הישר (פ"ו) האריך אודות חשיבות אמירת הפיוטים והקריוב"ץ.

ואף ההולך ממקום שלא נהגו לאומרים למקום שנהגים לאומרים, הורה הגרי"ש אלישיב (מחזור המפורש לרי"ה) שעליו לומר עמהם, ואף אם נמצא שם באקראי, וכמו שכתב המקור חיים (סי' סח, סח) בקיצור הלכות).

והמתפלל ביחידות, כתב במשנ"ב לעיל (סי' סח ס"ק ו) לענין ברכות קריאת שמע, שלא יאמר שום פיוט באמצע ברכה.

[משנ"ב ס"ק ד]

שְׁלֵא לְעֵבֵר עַל יָדָם זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע⁽⁴⁾ וכו', עַד אַחַר חֲצוֹת⁽⁵⁾.

4) ומי"מ, כתב התורת חיים (סופר) שמשמע ברמ"א שיש חילוק בין הפיוטים שבברכות קריאת שמע לבין הפיוטים שבחזרת הש"ץ, שלגבי הפיוטים שבחזרת הש"ץ כתב הרמ"א שנהגים בכל מקום לאומרים, ואילו לגבי הפיוטים שבברכות קריאת שמע כתב הרמ"א לעיל (סי' סח ס"א) שנהגו בכל המקומות לאומרים, אלא שהוסיף שהמיקל שלא לאומרים לא הפסיד.

5) אמנם הרמ"א לקמן (סי' רפח ס"א) כתב שאסור להתענות בשבת עד שש שעות אפילו אם לומד ומתפלל, וכתב על זה המשנ"ב שם (ס"ק ב) בשם הבי"ח שבראש השנה מותר להתענות כשמתפלל. והוסיף, שהא"ר והבג"ד ישעו כתבו שגם בשבת אם לומד או מתפלל מותר להאריך אף אחרי חצות, וכן כתב לקמן (סי' תקצו ס"ק ב) שמותר להתענות בראש השנה כשמתפלל עד חצות, ולקמן (סי' תקפ"ד ס"ק ה) כתב שמה שיכול להאריך בראש השנה הוא דוקא בפיוטים ובתפילות, אבל בניגונים אין להאריך.

תפילת מוסף, ורוצה לעמוד עמהם למוסף ואחר כך להתפלל שחרית, הורה הגרי"ח מברסק (ספר הזכרון שיח תפילה עמ' רסד) שיכול להתפלל עמהם מוסף, ונחשב שסומך גאולה לתפילה. וראה מה שכתבנו לקמן (סי' רפו ס"ק ה) אם מותר להקדים תפילת מוסף לתפילת שחרית.

23) וכן המתפלל ערבית בציבור הממהרים בתפילתם או שהוא מאריך בתפילתו ומשער שלא יספיק לעמוד עמהם לשמונה עשרה, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' ריט) שרשאי להקדים להתפלל שמונה עשרה ואחר כך יקרא קריאת שמע וברכותיה, ואף שאינו סומך גאולה לתפילה, אך הוסיף שדוקא אם עושה כן לפרקים ולא בקביעות. ועוד הוסיף (סי' רכ), שאין ראוי להפסיק מיד אחרי קריאת שמע ולהתפלל עם הציבור, למרות שבדיעבד אם עשה כן אין קפידא, ואם עשה כן יאמר אחרי שמונה עשרה פעם נוספת פרשת ציצית ואמת ואמונה וכו', והגרצ"פ פראנק (הר המור ח"ב עמ' 61) הורה שאף לכתחילה מותר לעשות כן. וראה מה שכתבנו לקמן סי' רלו ס"ק יא-יב.

ואם משער שימצא לאחר מכן מנין שעמהם יוכל לקרוא קריאת שמע וברכותיה ולסמוך גאולה לתפילה, כתב לקמן (סי' רלו ס"ק יב) שימתין ויתפלל במנין שבו יסמוך גאולה לתפילה.

סימן קיב

שְׁלֵא לְהַפְסִיק לֹא בְּשֵׁלֶשׁ רְאִשׁוֹנוֹת וְלֹא בְּשֵׁלֶשׁ אַחֲרוֹנוֹת

[משנ"ב ס"ק א]

לְעֵבֵד שְׂקָבֵל פְּרָס מְרֵבּוּ, שְׁמֻשְׁבְּחוּ וְהוֹלֵךְ לִזְוִי⁽¹⁾.

1) ואף שגם בירצה' וישים שלום' מבקש פרס מרבו כמו באמצעיות, ביאר האבודרהם (סדר תפילות של חול, תחילת שער שני) שהברכות האמצעיות הן צרכי האדם, אך שלש האחרונות הן כולן כבוד להקב"ה כגון העבודה שנעבוד אותו, וכן ההודאה והשלום הם כבודו, ועוד שכבוד הוא לרב שרבים צריכים לו.

[משנ"ב ס"ק ב]

יְכַבֵּד לְרַב, שְׁרָפִים צְרִיקִים לִזְוִי⁽²⁾.